

OCTOBER 2021 / Vol:7, Issue:45 / pp.1821-1827

Arrival Date : 30.09.2021

Published Date : 25.11.2021

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.743>

Cite As : Canatan, Y. (2021). "İslam Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 7(45):1821-1827.

Review Article

İSLAM COĞRAFYASINDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Missionary Activities in Islamic Geography

Doç. Dr. Yaşar CANATAN

Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Artvin, Türkiye

ORCID ID:0000-0002-9410-0971

ÖZET

Misyonerlik, Haçlı Seferleri'nin cephe değiştirilmiş ve devamlılık kazanmış biçimidir. Haçlı seferlerinin ilk mimarı,1002 yıllarındaki Papa Sylvester'dir. Bizans İmparatoru II. Mihail'in 1074 yılında Papa VII.Gregoryus'tan, Müslüman Selçuklulara karşı yardım istemesi ile artık Haçlı Seferleri batının gündemine girmiştir. 18 Kasım 1095 yılında Papa II.Urban, Fransa'da 14 Manastır baş papazı, 250 bölgesel olmak üzere 400'den fazla papazı toplayarak Haçlı seferlerini başlatmak için karar almış ve halkı tahrik etmek üzere çeşitli memleketlere dağılmışlardır. Önce din süsü vermek şartı ile Kudüs'ü hedef gösteren bu seferlerin esas hedef, Ortadoğu ve çevresindeki bölgelerin maddi ve manevi zenginliklerini yağmalayarak yok etmek ve değerli yeraltı ve yerüstü madenlerine sahip olmaktır. Haçlı sürüleri, 15 Temmuz 1099 yılında Kudüs'ü Şerif bölgesine vararak 100 bin Müslüman'ı katledip, geçtikleri yollardaki her şeyi yamalayıp yakmışlar, yıkmışlar ve vahşice cinayetler işlemişlerdir. Misyonerlik, Ortadoğu ve çevresindeki yağmalayıcı, adı konmayan Haçlı Seferleri bazen duruyor, bazen geriliyor, bazen geriliyor gibi görünüyor ama aslında amacında ilerleyerek yolunda devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Misyonerlik, Cizvitler, Haçlı Seferleri, Osmanlı Devleti

ABSTRACT

Missionary is the form of the Crusades that has changed the front and gained continuity. The first architect of the Crusades was Pope Sylvester in 1002. Byzantine Emperor II. With Mihail's request from Pope Gregory VII in 1074 for help against the Muslim Seljuks, the Crusades entered the agenda of the West. On November 18, 1095, Pope Urban II decided to start the Crusades by gathering more than 400 priests, including 14 Monastery chief priests and 250 regional priests in France, and they dispersed to various countries to provoke the people. The main objective of these expeditions, which target Jerusalem on the condition that it masquerades as religion, is to plunder and destroy the material and spiritual wealth of the Middle East and surrounding regions and to possess valuable underground and surface mines. Crusaders arrived in the Sharif region of Jerusalem on July 15, 1099, massacred 100,000 Muslims, patched everything on their way, burned, destroyed and brutally murdered. Missionary, looting, unnamed Crusades in and around the Middle East sometimes stop, sometimes regress, sometimes seem to regress, but in fact, they continue on their way by advancing towards their goal.

Key Words: Missionary, Jesuits, Crusades, Ottoman Empire

1. GİRİŞ

Misyonerlik, Haçlı Seferleri'nin yöntem değiştirmiş ve devamlılık kazanmış halidir. Haçlı Seferleri'nin ilk mimarı 1002 yıllarındaki Papa Sylvester'dir. Bizans İmparatoru II. Mihail'in 1074 yılında Papa VII.Gregoryus'tan, Müslüman Selçuklulara kendi yandaşlarından yardım talep etmesi ile birlikte Haçlı Seferleri Batı topluluklarının gündemine girmiştir.18 Kasım 1095 tarihinde Papa II. Urban Fransa'da 14 Manastır baş papazı, 250 bölgesel olmak üzere 400'den fazla papazı toplayarak Haçlı seferlerini başlatmak için karar almış ve halkı tahrik etmek üzere çeşitli memleketlere dağılmışlardır. Önce din süsü vermek şartı ile Kudüs'ü hedef gösteren bu seferlerin esas hedef, Ortadoğu ve çevresindeki bölgelerin maddi ve manevi zenginliklerini yağmalayarak yok etmek ve değerli yeraltı ve yerüstü madenlerine sahip olmaktır. Haçlı sürüleri, 15 Temmuz 1099 yılında Kudüs'ü Şerif bölgesine vararak 100 bin Müslüman'ı katledip, geçtikleri yollardaki her şeyi yamalayıp yakmışlar, yıkmışlar ve vahşice cinayetler işlemişlerdir. Ortadoğu ve çevresindeki yağmalayıcı, adı konmayan Haçlı Seferleri bazen duruyor, bazen geriliyor, bazen geriliyor gibi görünüyor ama aslında amacında ilerleyerek yolunda devam etmektedir. Bu hususlara şu şekilde örnekler vermemiz yerinde olur düşüncesindeyim; zamanın Irak'ın devlet başkanı Saddam Hüseyin'i açıktan açığa veya gizlice tehdit edip Kuveyt'e saldırdıktan sonra, ABD 8 Ağustos 1990 tarihinde Suudi Arabistan'a binlerce asker indirerek, İslam coğrafyasını ve yeraltı, yerüstü petrol ve diğer çeşitli maden kaynaklarını yeniden işgale koyulmuştur. Başta İngiltere olmak üzere İspanya, Fransa, Avusturya, Belçika, İtalya, Almanya yağmadan pay almak için sömürgecilik alışkanlıklarına yeniden bir sayfa daha açmışlardır. Irak'ın Kuveyt'i işgaline karşılık;

Suudi Arabistan, Katar, Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri'ni işgal eden bu Haçlı Devletleri kendilerini kurtarıcı olarak göstermişlerdir. 16. yüzyıldan itibaren Hristiyan inancının yaymak ve ayinleri yönetmek amacıyla kendi mesleklerinde ciddi donanıma sahip din adamlarının İslam memleketlerine gönderilmesine hız verilmiştir. 17. yüzyıldan itibaren ise ticari ya da çeşitli meslekler adı altında İslam ülkelerine misyonerler göndermişlerdir (Kocabaş,1989:14).

Dünyadaki tüm Müslümanların, misyonerlerin hakiki hedefleri üzerindeki perdeyi kaldırıp onların İslamiyet'i, Müslümanları, Ortadoğu, Afrika ve Asya halklarını uğratmak istedikleri tehlikelere karşı uyaracak Arapça ile yazılmış eserler yok denecek kadar azdır. Buna karşılık misyonerlerin binlerce kitapları, broşürleri ve çok çeşitli dillerde yayınları vardır. Her yolu deneyerek bu yayınları dünyanın her tarafına yaymaya çalışıyorlar. Ayrıca bu yüzüzler yüzlerindeki maskeleri bir tarafa atarak İslamiyet ve Müslümanların hayatı hakkında gerçek niyetlerini ortaya sevmişlerdir. Bunlar siyasi ve iktisadi emperyalizmin öncüleri için tohumlardır. Maalesef İslam haklarından bazı insanlar onlara yardım etmektedirler. Misyonerlerin ve onlara yardım edenlerin İslamiyet, Müslümanlar ve Doğu hakkında yazdıkları, yayınladıkları şeyleri saymaya imkân yoktur. R.Streit ve J.Dinginder, 1916-1931 yılları arasında çıkarttıkları 7 ciltlik eserde misyonerlerin faaliyetlerini, çalışma ve faaliyetlerinin kolaylaştırılması etrafında dönen müracaat ve kaynak eserlerin isimlerini açıklamışlardır (Streit ve Dinginder, 1916:31).

Bu kitaplar çok kapsamlıdır. Ancak misyonerlerin 1830 ve 1848 yılları arasında Suriye ve yakın doğudan arkadaşlarına yazdıkları mektupların aslı 38 iken 10 cilt olarak bastırılmıştır. (Herald, 1830:26-38)

1910 senesinde dünya misyonerlik kongresi Edinburgh'ta toplandığında misyonerlerin muhtelif yönlerde önem vermeleri elzem olan konular bir rapor haline getirilmiştir. Bu söz konusu raporun basımı 10 cilt halinde tamamlanmıştır (World Missionary Conference,1910).

1928 yılında Kudüs'te 2 hafta süreyle 23 Mart-8 Nisan tarihleri arasında toplanan dünya misyonerlik konseyi 8 cilt halinde bir rapor ortaya koymuştur (The International Missionary Council of Jerusalem,1928).

Ortada bu ve buna benzer kitaplar ve raporlara benzer daha yüzlercesi mevcuttur ki, bunların hepsi defalarca büyük çiftler halinde piyasaya sürülmüştür. 1928 yılında doğuda bulunan Fransız misyoner okullarının faaliyetlerini içine alan ve 1550 sayfa civarında olan 4 ciltlik bir eser daha vardır (Oeuvres des écoles d'orient,1862:9).

Misyonerlerin dünyanın çeşitli ülkelerinde ve çeşitli dillerde yayınladıkları misyonerlik dergileri ise sayılamayacak kadar çoktur. Bunun yanı sıra misyonerlik damgası taşımadıklarını iddia eden siyasi veyahut edebi veya çeşitli ilmi güçlü dergilerde gerçekte misyonerlik amaçlarının en güçlülerinden (Reports on the Lebanese Schools, 1856:68).

Misyonerlik kuruluşlarını idare edenler eğitim yolu ile batının siyasi ve iktisadi hakimiyetine boyun eğmek istemeyen dünyadaki çeşitli milletlerin milli değerlerini bozmayı amaçladıkları gibi doğu milletlerinin de milli hasletlerini bozarak tahrip etmeyi amaçlamaktadırlar. Amerika ve Avrupa ülkelerinin de bu hususta bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda yetişmiş birkaç kişi kalemlerini misyonerlerin emrine vermişlerdir. Bu çalışmaları ile İslam'ı ve Müslümanları yenmeye, ortadan kaldırmaya ve silmeye koyulmuşlardır. Kurdukları ve yönettikleri okullarda, çıkardıkları gazete, dergi ve kitaplarda bunu yapmaktadırlar. Bu sebeplerden dolayı bizim de dini ve milli varlığımızı korumamızın üzerimize farz olduğunu düşünüyorum (Enc. Of Missions, 1904:9).

Misyonerlerin kendi milletlerinin ve ülkelerinin casusları olduklarını hiç hatırımdan çıkarmamalıyız. Bunlar ülkemiz ve milletimiz üzerinde kendi milletlerinin siyasi, iktisadi hâkimiyetlerini kötüleştirmek amacı ile her zaman İslam ülkelerinde huzursuzluklar ve karışıklıklar çıkarmaya çalışmaktadırlar. Bütün söylem ve ifadeler sadece bize ait değildir. Bilakis İslam ülkelerine misyonerler gönderenler de bu meselede bize ve bizim gibi insanların görüşlerine iştirak etmişlerdir. Herhangi bir ülkedeki yerli veya yabancı bu misyonerler bilinçli bir şekilde kasıtlı olarak çeşitli alanlarda çatışmalar çıkarırlar. ABD Kolombiya Üniversitesi profesörlerinden Tarih Profesörü Edward Meade Earle'nin "Dışişleri Dergisinde" Yakındoğu'da "Amerikan misyoner grupları" makalesinde özetle şunlar yazmaktadır; "Zaman bakımından tam bir asır sonra, yakın doğudaki Amerikan misyonerlerinin faaliyetleri hakkında şunu söylememiz yerinde olabilir. Milyonlarca dolar ve bu uğurda feda edilmiş binlerce insanla ilgili olarak da oldukça kabarık bir istatistik belirlememiz yerinde olabilir. Ancak bu da doğunun bu önlemini merkezinde Amerikan misyonerlerinin ve muhtelif misyoner gruplarının elleri ile gerçekleştirdikleri neticelere denk gelecek yeterli bir bağış değildir."

Cyrus Hamlin, Daniel Bliss (Beyrut'taki Amerikan Üniversitesinin ilk rektörü), Mary Mills Patrick gibi birçok erkekler ve kadınlar, doğu ve batı arasında irtibat sağlayan subaylar ve bu hususta bilgili yetişmiş insanlardı.

Onlardan diğ er bir grupta yetişmiş öğ retmenler veyahut da seç ilmiş doktorlardı. Bunların meslekleri uzun sabır ve tahammül ister. Bunların hepsi Amerika'dan beraberinde büyük bir güç taşımışlardır. Şayet bu cesaret veren güç olmasaydı, yakın doğudaki Amerikan çalışmalarının tarihçesinden büyük bir kısmının yazılması mümkün olamayacaktı. Ancak bu güçlü cesaret tek başına yeterli değ ildi. Şu kadar var ki; genel olarak misyonerlerin gerçekleştirdikleri şeyleri değ erlendirmek, üzerinde hüküm yürütmek için vakit erkendir. Ortada bu konu hakkında bir husus daha var ki; her ne durumda olursa olsun ihmal edilmemesi gerekir. O da Amerikan halkının Şarkla ilgili görüşleridir. Bunu tam bir asırdan beri misyonerler meydana getirmiştir. Amerika'nın umumi erkânından bazı bilgiler gizlenmiş yahut yanlış bilgilerle beslenmiş veyahut düşmanca bir tutuma iletilmiştir. Bunların çoğ unda misyonerler sorumludurlar. Hıristiyanlığ ın yayılış esasları hakkındaki tarihe bakış Birleşik Devletlerde bu misyonerleri noksan ve çirkin şekilde veyahut bazı zamanlarda onları bizlere, İslamiyet ve Müslümanlar hakkında alay eden mahiyette bilgiler takdim etmeye sevk etmiştir. Misyonerler propagandaların da bazen müsamahaya başvurmalarına rağmen, bilmeden yanlış anlaşılma tohumlarını ekiyorlar. Bu noktadan olarak, misyonerler Osmanlı İmparatorluğu'nu tasvir etmeye kalktıklarında imparatorluk devrinde Hıristiyan azınlık gruplarının çektiklerini işaret etmekten artık aciz kaldılar. Bulgar köylüleri vergiler altında ineltilmişse de Türk çiftçilerinin durumunda aynıydı. Bundan başka 1905 yılına kadar askerlik hizmeti yalnız Türklere (Müslümanları kastediyor) mecburi olduğ u halde Hıristiyanlar ödedikleri cüzi bir vergi ile bundan muaf tutulmuşlardır. Fakat misyoner o günkü Osmanlı İmparatorluğu'nun çehresini belirtirken bu gibi hususiyetleri ve gerçeklerin çoğ unu bir tarafa bırakıyor, Amerikan halkı ise kendilerine ulaştırılan bu tasvire bakıp zalimle mazlumun arasına ayıramıyor. Misyonerler mali yardım toplayabilmek için noksan gerçekleri istismar etmeye başladılar. Bazı yardım cemiyetleri yakın zamandan beri bunu yapıyorlar. Bunun sonucu şu oldu; Amerikalının akıyla açık gerçeklerin arası gerdirildi. Bu açık gerçeklerde Yakındoğ u'da oturanların dinlerini ve ırklarını bir tarafa bırakacak olursak, bunların hepsi tek bir facianın kurbanı olmuşlardır. Bu kadar sarih ve apaçık olan görüşü yorumlamaya hacet yoktur. Misyonerler den bazıları İslam edebiyatı ve ilimleriyle meşgul oluyorlar yahut başkalarını bu uğ urda kullanıyorlar. Onların hepsi yazdıkları şeylerle yabancı edebiyatla İslam edebiyatının veya İslami ilimlerle Batı ilimlerini (ki bunları Hıristiyanlığı ait sayıyorlar) mukayese etmeyi ve sonunda da Batıdaki kültürün her yönüyle iyi olduğ unu, İslam tarihinde görülen örneklerden üstün olduğ unu ortaya sermeyi kastediyor. Onların bu husustaki gayeleri; sadece doğ ulular için bir aşağılık kompleksi ruhi bir tesanüslük meydana getirmek ve onları bu yoldan maddeci (emperyalist) Batı medeniyetine boyun eğ dirmeye doğ ru sevk etmektedir (İslam Dünyası Dergisi, 1953:304).

2. İSLAM'A KARŞI DEVAM EDEN HAÇLI SALDIRILARI

Bazı Avrupalı araştırmacılar bu korkunç düşmanlığ ın esas nedeninin şüphesiz Haçlı savaşlarının meydana getirdiğ i düşmanlığ a dayandığı düşüncesindedirler. Ancak Alman müsteşriki K. Becker, söz konusu bu düşmanlığ ın sebebini biraz uzak bulmaktadır. Ona göre, İslam Ortaçağ'da genişleme ve yayılma imkânı gösterdiğ i zaman Hıristiyanlığ ın yayılması ve gelişmesine mani olmuştur. Bunun yanında ayrıca Hıristiyanların hakimiyeti altında bulunan devletlerin bu konudaki ilerleyişine de adeta bir set olmuştur. (Levonian,1940:126)

Bu hususta Gairdner'in görüşü de Becker'e pek yakındır. "Oysa Avrupa'yı korkutan ise İslam'daki gizli kuvvettir" (Levonian, 1928:127).

Her ne kadar misyonerler, İslam dünyası ile batı dünyası arasındaki düşmanlığı dinle ilgili bir düşmanlık gibi göstermeye gayret etseler de, düşmanlığ ın politik bir sebebe dayandığını İslam'a ve Müslümanlara karşı tutum ve davranış tarzlarından anlamak mümkündür. Julius Richter, İslamiyet'in doğ uşundan sonraki asırlarda Hıristiyanların bu asırlar çerçevesi dâhilinde bocalayıp kalmalarına sitem etmektedir. Çünkü Bizans İmparatorluğu İslam İmparatorluğu içinde yavaş yavaş eriyip yok olurken ve hatta imparatorluğ un başkenti İstanbul 1453 tarihinde Osmanlı Türkleri tarafından fethedilirken, Hıristiyanlar adeta her şeyden habersiz ve galesiz bir hayat tarzı yaşıyorlardı (Becker,1924:1-3).

Richter'in bu düşüncesinin siyasi yönden olduğ una şüphe yoktur. Çünkü Doğ u Roma İmparatorluğu halkının sadece ismen Hıristiyan olduklarını kabul ediyordu (Gairdner, 1909:172).

Bu hususta şunu da ifade etmek yerinde olur düşüncesindeyim; Richter bir Protestan misyoneri idi. Halbuki Doğ u Roma İmparatorluğu halkı ise Ortodoks mezhebindediler. Yalnız anlattığımız bütün bu tarihi olaylar bin yıl öncesi zamana kadar uzanmaktadır. Öyle ise düşmanlığ ın zamanımıza kadar devam etmesinin mantıklı bir sebebi var mıdır? Aslında bu düşmanlığ ın dini ve manevi olmadığını, dünyevi bir politika için olduğ unu kabul ettiğimiz zaman misyonerlerin İslam'a karşı düşmanca tutum, davranış ve karşı çalışmaları bugün apaçık ortada durmaktadır. İşte Laurence E. Brown'de bu düşmanca durumu açık bir şekilde ortaya koymuştur. Müslümanlar ise bir İslam Birliğı içinde birleştikleri takdirde dünya barışına büyük katkıda bulunacaklar ve

dünya barışı için büyük bir nimet olacaklardır. Ancak İslam topluluğu dağınık kaldığı müddetçe dünya politikası yönünden tesirsiz, dengesiz ve yetersiz bir ortam arz edeceklerdir (Richter, 1910:271).

Papaz G.Simon'a göre; "İslam Birliği Afrika, Asya ve dünyadaki İslâm milletlerinin bekledikleri gayeleri bir noktada toplar ve milletlerinin Avrupa Hıristiyan hegemonyasından kurtulmalarını sağlar" (Richter, 1910:14) diyerek bu önemli ve hassas durumu açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Bunun için misyonerler İslam ülkelerinin birleşmeleri için maddi ve manevi açıdan büyük yatırımlar ve roller oynamayı üstlenmişlerdir. Bunun için Avrupa ülkelerini her zaman cazip ve medeniyet kürküne bürünmüş bir şekilde göstermişler ve göstermeye devam etmektedirler. Buna karşılık İslam devletleri arasında birlik hareketleri ve bunu meydana getirecek kan damarlarını yok etmek için durmadan çalışmaktadırlar. Bir merkez halinde tek bir kuvvet haline gelen ve gelecek olan İslam Birliği hareketinin yıkılması için var güçlerini kullanırlar ve kullanmışlardır. İslam Birliği Avrupa emperyalizmine karşı zıt bir çalışma tutum ve davranış içine girince, misyonerler bu defa Avrupa'yı emperyalist olmayan bir şekilde gösterme çabası içine koyulurlar. Böylece İslam Birliği'nin varoluş nedenlerinden ve dayandığı delillerden birini yok etmiş olurlar. Bulunduran Avrupalı şu taktiğe başvurmuştur; "İslam birliğinin kurulmasını hazırlayan fikri çalışmaların, ana yollarını misyoner çalışmaları ile değiştirmemiz gerekir derler,ta ki Hıristiyanlık İslam dünyasına nüfus edebilsin." (Browne,1974:37).

Bundan dolayı İslam Birliği'nin kurulması için yapılan çalışmalarda Fransa'da diğer Avrupa devletleri gibi endişe duymaktadır. (İslam And Missions, 68-93) Bu durum karşısında Türkler, İslam ile müşerref olduklarından bu yana, Avrupalılar için büyük bir tehlike olarak görülmüşler ve olmuşlardır. Bu tehlike Türkler Müslüman oldukları için değil, tarihin çeşitli evrelerinde Avrupa'nın doymak bilmeyen ihtirasları önüne sarsılmaz bir güçle karşı koyduklarından dolayıdır. Ve hatta Trablusgarp'ta teşekkül eden ve mücahit bir cemaat olan Sinüsler dahi taraftarlığının azlığına ve küçük bir sahada nüfuz sahibi olabilmelerine rağmen, emperyalist devletleri korkutan bir kuvvet olmuşlardır (Addison, 1942:50).

Bunun tek sebebi vardır; çünkü birlik emperyalistlerin tüm işlerini bozan ve altüst eden büyük bir güçtür. Bir misyonerlik teşkilatı olan Cizvitler ise Haçlı zihniyetlerinden asla vazgeçmek istememektedirler. Söz konusu Cizvitler misyoneri, sinesinde korkunç kin, intikam ve hınç duygularını Taşıyan kimse olarak hatırlamak istemektedirler. Misyonerler Haçlı bayrağı altında gelirler ve geçmişi göz önünde bulundururlar. İstikbale bakışlarını diken ve uzak bölgelerden Fransa ve Roma kıyılarından ıslık çalıp, gelenek esen rüzgara kulak verin. Dün atalarımızın (haçlıların) haykırışlarını kulaklarımıza kadar getiren o rüzgarı bugün engellemeye hiç kimsenin gücü yetmeyecektir. Bunu isteyen Allah'tır diyerek misyon çalışmalarına devam etmektedirler. Sözümleri ettiğimiz ifadeleri Avrupalıların manda yönetimi yıllarında ve onu takip eden günlerde uzun yıllar Beyrut'taki Cizvit fakültesinin dekanlığını yapmış olan papaz Şantur söylemiştir. Papaz Şantur emperyalistlerin himmetleriyle o kadar büyük bir nüfuzla sahip olmuştur ki, o devirdeki hükümeti idare edenler dahi onun önünde eğilip bükülüp duruyorlardı. O günkü manda siyasetinin uygulaması için adı geçen Papa Şantur'un olumlu bulmadığı bir şahıs hiçbir zaman idarecilik makamına gelemezdi. Bu Cizvitlerin yürüttükleri politikayı sadece bir açıklamalarından öğrenmemiz mümkündür. Onlar "Fransız yönetimi ve diğer büyük devletlerin hilafına alarak Beyrut'ta Haçlı İhtilali'nin tamamlanması için büyük diplomatik kabiliyetini göstermesi gerekir" demişlerdir. Burada misyonerlerin ifadelerini politikayla birleştirdikleri kesinlikle görülmektedir. Ve ayrıca burada Hıristiyanlığın emperyalist politikaya alet edildiğini ve esas hedefin uluslararası menfaatler olduğu açıkça görülmektedir. Bunun yanında buradaki politikanın Türkçe açıklaması; Batılı devletlerin Doğu milletlerini her yönden köle yapma arzularıdır (Mvpar, 28-109).

3. OSMANLI DEVLETİ'NDE ABD MİSYONERLERİ

1849-1859 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan misyonerlerinin nüfusları genişleyince ve emperyalist politika yapmak amacıyla ülkenin iç işlerine karışmaları fazlaşınca, Türkiye onların tamamını imparatorluktan çıkartmak istemiştir. Ancak Amerikan Dışişleri Bakanlığı böyle bir adımın atılmasını protesto etti. Birleşik Devletler daha sonra da Bab-ı Ali'nin dikkatini başka işlere çevirmeyi başardı (İslam and Missions, 1912:159).

Yani Birleşik Devletler Türkiye için büyük problemler çıkartarak, Osmanlı'yı misyonerlerin işlerine karışmaktan uzaklaştırdı. Amerikan misyonerleri bununla beraber, Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan vatandaşı insanların sahip oldukları hakları elde etmeye başladılar. Tıpkı yabancılara imtiyazlar, kapitülasyonlar muahedesin de belirtildiği gibi öyle bir anlaşma ki; Osmanlı İmparatorluğu'nda kalmak isteyen yabancılara geniş haklar veriyordu. Fakat misyonerler bu söz konusu muahedeyle silahlanıp, böylece politik misyonerlik faaliyetlerini yapıyorlardı. 1914 yılında çıkan I.Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye bu zalim anlaşmayı kaldırarak kendini kurtarmıştır. Bunun sonucunda misyonerler, aralarındaki ihtilafın şu iki yönden

kuvvetlerini zayıflattığını sezdiler. Bir; misyoner grupları arasındaki rekabet misyonerleri çok büyük çalışmalar yapmaya zorluyordu. Bu durumda misyonerlik hareketi zayıflatılıyordu. İki; yine misyonerlerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklar, durumlarını kendi bağlı oldukları devlet ve milletlerin gözlerinden düşürüyordu. İnsanların onlar için besledikleri saygı azalınca buldukları toplum üzerindeki tesirleri de azalıyordu. John Mott, 1910 yılında dünya ülkelerinde bulunan 150 misyoner derneğinin delegeleriyle Edinburg'ta bir misyonerlik kongresi yapılırken çok sevinmiştir. Kongre çeşitli misyoner faaliyetlerinin incelenmesi için ortak komisyonlar kurdu. Buna rağmen bu komisyonlar büyük bir Verim sağlamadı. I. Dünya Savaşı bunların tek gaye uğrunda çalışmalarına imkansız bıraktı. I. Dünya Savaşı sona ermişti. Ancak Hıristiyan dünyasında ki dini liderler hususi liderliklerinden vazgeçmek istemiyorlardı. Bizzat John Mott bile ne Amerika'daki ve ne de Hıristiyan olmayan devletlerdeki misyoner cemiyetleri arasında açık ve fiili bir birliğin olmadığını ikrar etmiştir (Five Decades, 1-60).

Zaten misyonerlerin çalışmalarını birleştirmeleri gerçekleşmez. Çünkü her devletin misyonerlik arkasında diğer devletlerle çatışan politik ve çeşitli siyasi gayeleri vardır. John Mott, misyonerlik sahasında Hıristiyan milletlerinin çalışmalarını bir kumanda altına alacak ve şu iki önemli prensip üzerinde ısrar edecek bir şahsiyeti kafasında tasavvur etmeye başladı. Birinci, liderin birleştirici olmasıdır. İkincisi, misyonerliğin ağır yükünü taşıyabilecek ve destekleyebilecek iktisadi unsura da sahip olmalıdır. Bildiğimize göre John Mott, kitabında ekonomik cepheye de değinmiş ve buna “ mal gücünün yayılması” isimlendirdiği müstakil bir bölüm içinde incelemiştir. Kitabında şunu zikrediyor; birleşik Amerika bütün devletlerin belki de büyük devletlerin toplam zenginliğinden daha zengindir. “Şayet biz J.Mott bu liderliği kendi milleti olan, Protestan Amerika için istiyor dersek gerçeği çığnemiş olmayız. Tabii olarak bu duruma Protestan, İngiltere ve Katolik Fransa'da razı olmaz. Bütün bunlara bencilliği, darbecilik anlayışını ve zafere yöneltecek olan yardımlaşmanın gerçekleşmesine engel olacak mezhepler arasındaki köklü nefreti de ilave edecek olursanız, böyle bir birliğin meydana gelmesi imkânsızdır. Bu da Müslümanların ve diğer insanların iyi şanslı olmalarındandır (Cooperation And The World Mission, 45).

4.FRANSIZ MİSYONERLER

4 Nisan 1924 yılında Paris'te Birleşik Amerika ile Fransa arasında bir antlaşma yapıldı. Antlaşmanın maddeleri ancak 13 Ağustos'ta açıklandı. Bu antlaşmanın 10. maddesi şöyledir; Suriye ve Lübnan'da bulunan Hıristiyan dini gruplar üzerinde vasi devletlerin kontrolü idarenin iyi olması (good government) ve emniyetin üzerinde inhisar etmelidir. Bu dini grupların faaliyetlerine hiçbir yolla engel olmamalıdır ve bu grupları meydana getiren kimseler dini sahaya çalışmalarını hassettikleri müddetçe sırf ırki ayrılıktan dolayı onları bazı tedbirler sağlayıp boyun eğdirmemelidir. Bu maddede zımnen misyonerlik mevcudiyetine delalet ediyor. Çünkü maddelerin çeşitli yerlerinde görülen “dini grupların bu faaliyetleri” ifadesinin gayesi misyonerliktir. Aşağıdaki bölümlerde göreceğimiz gibi maddenin gayesi ibadetlerin icrası için değildir. Çünkü vasi Fransa Devleti ile antlaşma yapılmadan önce de Lübnan ve Lübnan dışındaki devletlerde bütün yabancı devletlerin tebaaları ibadetlerini yapabiliyorlardı. Suriye ve Lübnan üzerinde vasi devlet bulunan Fransa çeşitli dini gruplarına tanınmış imtiyazları yalnız Fransız din adamlarına tahsis etmek için her fırsatı istismar ediyordu. Bilhassa Beyrut'ta I. Dünya Savaşı'ndan önce Almanların kontrolü altında bulunan misyoner kuruluşlarını Fransa hükümeti Kasım 1925 tarihinde Fransız Maarif ve misyonerlik müesseselerine kattı. Daha sonra o kuruluşları Fransa kendi hükümetinin ve Suriye'deki büyükelçiliğin kontrolüne bırakıp yararlanmaya başladı. Bu gayet kısa olarak misyonerliğin sebeplerine durumlarına açık ve gizli gayelerine genel bir bakıştır.

5. SURIYE'DEKİ CİZVİTLER

Cizvitler Fransa'yı himayesinde bulunan bölgelere baktılar. Nusayriler arasında Aleviler bölgesinde ruhen zayıf olanları Katolik mezhebine sokabileceklerini farz ederek misyonerlik faaliyetlerini gelişmeyi uygun buldular. Cizvitler acele olarak Beyrut'tan Suriye'deki Alevilerin bölgesine gelmişlerdir. Söz konusu Cizvitler Fransızların daha doğrusu Fransa ordusunun yardımı ile 12 aileyi (yahut 80 kişiyi) Hıristiyan “Latini” mezhebine döndürmeyi başarmışlardır. Sonunda 15 Ağustos 1930 yılında onları “Cenine’i Rıslan’da” topladılar. “Suriye'nin Safiye’deki bir bölgesinin adıdır.” Bu durumdan bir müddet sonra Ekim 1930 tarihinde Cizvitler yüzlerindeki maskeleri tamamen çıkardılar. Beyrut'ta bulunan o zamanki Cizvit Üniversitesi rektörü papaz Şantur, misyonerlerden beş kişiyle beraber iki misyoner merkezi kurmak için Hatay'ın Aleviler bölgesine ve Kırkhan'a gitmişlerdir. Şayet misyonerlik hayır işlerinin çağrısı olsaydı, misyoner grupları arasında ihtilaf olmazdı, mezhepleri ve fırkaları rekabete girişmezlerdi. Buna en köklü delil şudur; dini mezhebi bütün mensupları, mezhepleri ile beraber belirli siyasi eğilimlerini de belirterek, neşretmeye çalışırlar. Devletlerde misyonerlerine önem verirler. İnançlarına göre misyonerlerin nüfuzlarının hazırlayıcıları ve yeryüzünde hâkimiyetlerinin öncüleridir.

Biz okuyucunun şu gerçeği bilmesini istiyoruz. Misyonerlerin doktorluk, eğitim hayatının bütün yönlerini ilgilendiren, meslekleri hayır müesseselerini ve bunlar gibi şeyleri benimsemeleri, bu mesleklerin misyonerliğe vesile olmalarındandır. Bizzat dini misyonerlik ticari ve siyasi propaganda için bir perdedir. Emperyalizm içinde köklü bir esastır. Doğuda çıkan siyasi, sosyal, toplumsal ve dini kargaşalığın çoğu misyonerlerin kiraladıkları kimseler vasıtasıyla çıktığını, yayınladığımız yazılarımızda ve birebir insanlarla yaptığımız konuşmalarımızda açıkça ifade etmeliyiz (Les Jesuites,23-9).

6. SONUÇ

1849-1859 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda Amerikan misyonerlerinin nüfuzları genişleyince ve emperyalist politika yapmak amacıyla ülkenin iç işlerine karışmaları fazlalaşınca, Türkiye onların tamamını imparatorluktan çıkartmak istemiştir. Ancak Amerikan Dışişleri Bakanlığı böyle bir adımın atılmasını protesto etti. Birleşik Devletler daha sonra da Bab-ı Ali'nin dikkatini başka işlere çevirmeyi başardı. Sözü ettiğimiz Birleşik Devletler, Türkiye için büyük problemler çıkartarak Osmanlı'yı misyonerlerin işlerine karıştırmaktan uzaklaştırdı. 4 Nisan 1924 yılında Paris'te Birleşik Amerika ile Fransa arasında bir antlaşma yapıldı. Bu antlaşmanın 10. maddesi şöyledir; Suriye ve Lübnan'da bulunan, Hıristiyan dini gruplar üzerinde vasi devletlerin, kontrolü, idarenin iyi olması ve emniyetin üzerinde inhisar etmelidir. Bu dini grupların faaliyetlerine hiçbir yolla engel olunmamalıdır. Bu madde zımnen misyonerlik mevcudiyetine delalet ediyor. Çünkü maddelerin çeşitli yerlerinde görülen “dini grupların bu faaliyetleri” ifadesinin gayesi misyonerliktir ve bölgedeki misyonerlerin korunmasını içermektedir.

KAYNAKÇA

- Addison, The Christian Approach to the Moslem, by James The Yer Addison, New York, 1942
- Becker, İslam Studien, Jon C.H. Becker, Zwei Benda, Leipzig, 1924 und 1932
- Bianguis, Lies Nouveaux Devoires du Protestantisme Français en Syrie, 1926
- Bliss, The Religions of Modern Syria and Palestine, by Frederick Jones Bliss, New York, 1912
- Bliss, The Religions of Modern Syria and Palestine, by Frederick Jones Bliss, New York, 1912
- Browne, The Prospect of Islam, by Lawrance, E.Browne, London, 1944
- Browne, The Prospect of Islam, by Lavrence, E.Browne, London, 1944
- Cooperation, And the World Missions, by James Raleigh Mott, New York, 1938
- Enc. Of Missions, 2.Baskı, 1904
- Five Decades, And a Forward View, by John Raleigh Mott, New York, 1939
- Gairdner, W.H.T. The Reproach of Islam, London, 1909
- Hartmann, İslam Missions Politic Von Martin Hartmann Leipzig, 1912
- İslam Dünyası Dergisi, The Moslem World, 1953
- Jessup Fifty Three Years in Syria by Henry Harris Jessup, New York, 1910
- Lawrance Modern Mission in the Near East, by Edward, New York, 1895
- Levonian, İslam and Christianity, by Lootfy Levonian, London, 1940
- Levonianim, Doslem Mentali, by Lootfy Levonian, London, 1928
- Missio Fields, Religion of Mission Fields as Viewed by Pratestant Mission aries, 1905
- Missionary Herald, Letters of the Missionaries in Syria and the Near East, Bostan, 1830
- Moslem World, Haziran, 1940
- MW, The Moslem World, A Christian Quarterly Review of Current Events, Literature and Yung Les Arabies et L'İslam enface de Nouvelles Croissades et Palestine et Sionisme, Paris, 1931
- Ouevres des ecoles, Berlin, 1862
- Pattler, Rene, Le Cardinal Lavigerir, Paris, 1947
- R.Strcit, J.Strcit ve J.Dingiger, Bibliotheca Missionum, C:1-7, Munster ve Achen, 1916

Reports on the Lebanese Schools, Edinburg, 1856

Richter, A History of the Protestant Missions in the Near East by Julius Richter, (English Translation adopted by the Author), New York, 1910

Secherer Mediterranean Missions, 1808-1870 by George Seherer, Beirut

The International Missionary Council of Jerusalem, London, 1982

World Missionary Conferance of 1910, Edinburg and New York, 1910